

**BIOLOGIYA FANI O'QITUVCHILARINI METODIK TAYYORGARLIGINI RIVOJLANTIRISH
SHART-SHAROITLARI**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17832198>

Xoldaraliyeva Nargiza Bahodirjon qizi

Andijon viloyati PMM, "Aniq va tabiiy fanlar metodikasi" kafedrasida o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur tadqiqot jarayonida zamonaviy metodlar yordamida biologiya fanini o'qitishning xususiyatlari tahlil qilib o'tildi. Biologiya fanini o'qitish metodikasi pedagogika fani sifatida didaktika bilan uzviy bog'liq. Biologiya o'qitish metodikasi maktab biologiyasining o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqib, ta'lim va tarbiyaning mazmuni, shakllari, usullari va vositalarining nazariy va amaliy muammolarini ishlab chiqadi. Biologiya darslarida o'quvchilarni to'laqonli o'quv-bilim jarayonining subyektiga aylantirish yo'llari qamrab olinishi darkor.

Kalit so'zlar: metod, uslub, o'qitish metodikasi, biologiya, botanika, zamonaviy metodlar, pedagogik yondashuv.

Аннотация: В данном исследовании проанализированы особенности преподавания биологии с использованием современных методов. Методика преподавания биологии как педагогическая наука тесно связана с дидактикой. Методика преподавания биологии, исходя из специфики школьной биологии, разрабатывает теоретические и практические проблемы содержания, форм, методов и средств обучения и воспитания. На уроках биологии необходимо охватить пути превращения учащихся в полноценный субъект учебно-познавательного процесса.

Ключевые слова: метод, приём, методика преподавания, биология, ботаника, современные методы, педагогический подход.

Annotation: This study analyzes the features of teaching biology using modern methods. The methodology of teaching biology, as a pedagogical science, is closely connected with didactics. Based on the specific characteristics of school biology, the methodology of teaching biology develops theoretical and practical issues related to the content, forms, methods, and tools of education and instruction. Biology lessons should cover ways to turn students into full participants in the learning and cognitive process.

Key words: method, technique, teaching methodology, biology, botany, modern methods, pedagogical approach.

Ta'lim dargohlarida biologiya fani o'qituvchilarida ilmiy dunyoqarashini, ya'ni dunyo va inson, inson va olam o'rtasidagi munosbatlar haqidagi eng umumiy qarashlar tizimi

shakllantirishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, u shaxsning hayotiy dasturini, e'tiqodini, qiziqishlarini belgilaydi. Biologiyani o'qitish jarayonida tabiiy fanlarning hozirgi holatiga muvofiq ilmiy dunyoqarashini rivojlantirish voqelikni yaxlit idrok etishning tabiiy ehtiyoji bilab bog'liq holda falsafiy muammolarga qiziqishi ortgan o'rta maktab o'quvchilari uchun alohida ahamiyatga ega.

Xalqaro amaliyot, O'zbekistondagi xususiy maktablar va xorijiy maktablar tajribasiga ko'ra mamlakatimizda umumiy o'rta ta'lim maktablarida 2021-2022 o'quv yilidan 1-6 sinflarga tabiiy fanlarni kiritilishi tinglovchilarda tabiat haqida to'liq tasavvur qilishga yordam beradi, ularda ilmiy dunyoqarashni shakllantiradi. Bu fan mazmunida tabiiy fanlar: kimyo, biologiya, fizika, astronomiya, geografiya kabi fanlarni o'zida mujassamlantirgan. Maqsad tinglovchilarni kelgusida xalqaro tadqiqotlarda ishtirokini ta'minlashdan iborat. Ayniqsa, bu borada fanlar integratsiyasi asosida tinglovchilarda tabiiy-ilmiy dunyoqarashni shakllantirishi muhim bo'lib, birinchi navbatda integrativ o'qitishni qay darajada tashkil etishlariga bog'liq.

Biologiya fanini turdosh tabiiy fanlar integratsiyasi asosida o'qitilishini hozirgi holatini o'rganish va kelgusida integrativ o'qitishni yanada yaxshilash hozirgi kunning kechiktirib bo'lmaz vazifalardan biridir. Biologiya fanini umumiy o'rta ta'lim maktablarining yuqori sinflarida o'qitilish holatining hozirgi kundagi holatini aniqlash maqsadida dastlab o'quv faniga oid bo'lgan me'yoriy hujjatlar, darslik va o'quv-metodik qo'llanmalarni integrativ mazmuni tahliliy asosda o'rganildi. So'ngra "Biologiya" fanini integrativ mazmuni bo'yicha o'qituvchi va o'quvchilar bilan o'tkazilgan suhbatlar, anketa so'rovlari, dars jarayonlarini kuzatishlar olib borildi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, "Biologiya" o'quv mashg'ulotining integrativ mazmuni zamonaviy talablar darajasiga yetarli mos emasligini ko'rsatdi. O'quvchilarning biologiya va turdosh tabiiy fanlarining integrativ mazmuni ya'ni, masalan biologik tuzilmalarning kimyoviy asoslari va tirik organizmlarda kechadigan jarayonlarning kimyoviy mexanizmlarini chuqur ilmiy asosda tushunib yetmasliklari ma'lum bo'ldi.

Biologik jarayonlar: moddalar almashinuvi, nafas olish, fotosintez va boshqa murakkab jarayonlarda integrativ yondashuv asosida universal-sintetik bilimlarni talab etadi. Organizm va muhitning o'zaro chambarchas aloqasi, osmon jismlarining aloqadorligi, yerdagi hayotning kosmik omillarga bog'liq tarzda kechishi, kishilik jamiyatining hayotidagi o'zgarishlarning geologik va astrofizikaviy hodisalarga o'zakkodoshligi, yerdagi tarixiy voqealarning quyosh aktivligi bilan bog'liqligi kabi ko'pgina narsa va hodisalar fanlar taraqqiyotining olamning bilib olishdagi muvaffaqiyatli ishtiroki tufayli ma'lum bo'ldi. Bunday global ilmiy-ijodiy, ijtimoiy-ma'rifiy va antro-po-noosferik jarayonlar beto'xtov tarzda davom etaveradi. Ularni o'zining dunyoqarash, metodologik, aksilogik, gnoseologik, ontologik, praksiologik, integratsion, gumanistik, ma'rifiy, kommunikativ, tanqidiy, prognostik va sotsiologik vazifalari bilan "Tabiat-inson" munosabatlaridagi eng muhim va umumiy masalalar hamda muammolarni hal etishda integrativ yondashuv yordamida to'g'ri va to'laqonli, obyektiv tarzda va haqiqat ko'zligida sharhlash mumkin bo'ladi. Fanlararo aloqa o'quv fanlar tarkibi va tuzilishiga ta'sir qiladi. Har bir mavzu turli xil,

obyektlar-aro aloqalarning manbai hisoblanadi. Shuning uchun biologiya fani mazmunida hisobga olinadigan va aksincha, biologiyadan boshqa fanlarga o'tadigan aloqalarni ajratish mumkin.

Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasining 42-maqсадida "Milliy o'quv dasturiga, asosan, 2026-yilga qadar 699 nomdagi, shu jumladan, 2022-yilda 296 nomdagi yangi darsliklar, mashq daftarlari, o'qituvchi metodika kitoblari hamda 38 mobil ilovalarni yaratish. Umumta'lim maktablarida darslik va o'quv-metodik majmualarni tajriba-sinovdan hamda chet ellik mutaxassislar ishtirokida ekspertizadan o'tkazish tizimini joriy etish" masalasi belgilandi. O'tgan joriy yilda Milliy dasturga asoslangan darsliklarning yangi avlodlarini yaratish va mamlakatimizning barcha umumta'lim maktablari o'quv metodik kontentlarni yaratish borasida bir qator ishlar amalga oshirilgan. 2022 – 2026 yillarda xalq ta'limini rivojlantirish bo'yicha milliy dastur asosiy yo'nalishlarida ham "Xalq ta'limi vazirligi tomonidan xalqaro va mahalliy ekspertlar ishtirokida Milliy o'quv dasturi yaratilganligi va 2021-2022 o'quv yilidan boshlab 1-va 2-sinflarda 252 nomdagi yangi zamonaviy darsliklar, o'quvchi mashq daftarlari hamda pedagoglar uchun o'quv qo'llanmalar joriy qilinganligi ma'lumot uchun qabul qilinsin", deya belgilangan edi. Amaldagi dasturda o'quvchilar 1-sinfdan 11-sinfga qadar 6790 ta mavzuni o'zlashtirar ekanlar. Aynan o'quv darslari va o'zlashtirish soatlarining ortib ketishi natijasida o'quvchining mavzularni o'zlashtirishdagi vaqt sarfi kam qolishi va fanga nisbatan qiziqishini susaytirmoqda. O'zlashtirishga nisbatan ichki rag'bat o'rniga qat'iy majburlov usullari, qiziqishlariga qarshi borish bilimlarni past darajada o'zlashtirishga sabab bo'lmoqda. O'zbekiston Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi "O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi farmoni asosida tayanch o'quv rejasini takomillashtirish hamda o'zaro uzviy bog'liq fanlarni birlashtirish hisobiga ularning sonini optimallashtirish belgilandi. Bunda ko'zlangan asosiy maqsad endi songa emas, sifatga urg'u berish, turli fanlardagi takrorlarning oldini olishdan iborat. Fanlar soni va o'quv yuklamalarini optimallashtirish, o'quvchilar qiziqishini e'tiborga olgan holda fanlarni tanlab o'qish imkonini beruvchi variativ, profili (tabiiy fanlar, ijtimoiy-gumanitar fanlar, texnik fanlar) o'quv dasturlar asosida hayotga va kasbiy faoliyatga tayyorlash imkonini beradi. Shu bilan birga umumta'lim maktablari o'quv tizimiga ta'lim dasturlarini keng miqyosda joriy etish imkoniyati yaratiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. — Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Slastenin V.A., Isaev I.F., Shiyanov E.N. Pedagogika. — Moskva: Akademiya, 2005.
3. Mavlonova R.A., Xodjayeva D.M. Pedagogika. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2014.
4. Shabozov A. Biologiya o'qitish metodikasi. — Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2020.